

A NÁNDORFEHÉRVÁRI DIADAL 500. ÉVFORDULÓJÁRA

Ez évben ünnepli népünk a török felett aratott egyik legnagyobb győzelem, a nándorfehérvári diadal 500. évfordulóját. Történelmünknek dicső dátuma 1456. július 22-é, mert e napon a magyar nép bebizonyította, hogy elég erős hazája megvédésére minden hódítóval szemben, ha akad olyan vezető államférfi, aki bízik benne, s nem fél kezébe fegyvert adni. A magyar nép számára a haza akkor nem jelentett sokkal többet a legszükségesebb életlehetőségeknél, mégis végtelen akarattal ragadott fegyvert e kevés védelmére.

Súlyos idők jártak azidőtájt hazánk felett. II. Mohammed török szultán világhódító tervei új állomásául Magyarországot jelölte ki. Eddigi harci sikerei és az országunkat jellemző korabeli állapotok céljait illető vérmes reményekkel tölthették el. A török hadsereg átszervezése, amelyet ő kezdett meg, gyors eredményeket hozott, hadvezéri képességeit Konstantinápoly ostromakor, s másutt is megcsillogtatta. Híres jellemadatában jól tükröződik életének célja, az uralkodása elé önmaga kitűzte terv: „Miként egy isten uralkodik az égben, illő, hogy egy ura legyen a földkerekségnek is“. A magabiztos hódító 1456-ban egy pártarcoktól feidült, erőforrásai egyesítésére képtelen ország ellen fordult.

Néhány évvel korábban Hunyadi János, a török elleni harc és a létükben fenyegetett népek összefogásának európai szervezője, kora diadalmas hadvezére és széleslátókörű politikusa, kísérletet tett arra, hogy — megtörve az oligarchia erejét — megszilárdítsa Magyarországon a központi hatalmat. Ez volt ugyanis egyik legfontosabb feltétele az európai kultúrát veszélyeztető hódító elleni sikeres harcnak. Hunyadi célkitűzéseit nem koronázhatta siker, mert a magyar nagyurakat nem hazájuk, vagy a szomszédos népek veszedelme, nem is az európai haladás érdekei készítették állásfoglalásra, hanem csakis önös érdekeik lebegtek szemük előtt. Jelentékeny katonai erőiket nem a nemzetüket fenyegető hódító visszaszorítására használták fel, hanem gyűlölt ellenfelük, Hunyadi hatalmának megtörésére és az élete ellen szótt orgyilkos tervek végrehajtására. Nem a bárói ligák jószándékán múlt, hogy „nemzeti nagylétünk nagy temetője“ Mohács volt 1526-ban; s nem hetven évvel korábban, Nándorfehérvár.

A szultán rendkívüli készüléteket tett hadjárata sikerének biztosítására. Már az előző év végén elkezdte dunai hajóhadának építését,

mert a csaknem három oldalról folyóktól határolt Nándorfehérvárt víz felől is körül akarta zárni. Hajókon szállította roppant seregének utánpótlását és az ostromszerek, sőt a csapatok egy részét is. A török serege, amely július 3-án ért a vár alá — mozgósítva hatalmas birodalmának szinte teljes katonai erejét —, a legnagyobb volt, amelyet valaha európai hadjáratra felvonultatott. Az ostromlók nagyszámú faltörő ágyúval és másfajta löveggel, sok ostromgéppel rendelkeztek, a Duna felől pedig hatalmas, mintegy kétszáz hajóból álló folyami flotta zárta el az ostromlottakhoz vezető utat. Az óriási emberözönnel szemben mindössze 5000 harcos védte a várat Szilágyi Mihály parancsnoksága alatt. Hunyadi a veszély első jelére sürgetni kezdte a segínyt, de kiáltó szavai süket fülekre találtak. Ő maga nagy áldozatokat hozva, mintegy 10 000 főnyi hadsereget állított ki, ezzel az erővel azonban nem akadályozhatta volna meg a vár elfoglalását. A király és a nagyhatalmú bárók távol tartották magukat a veszélytől, sorsukra hagyták Hunyadit és a vár védőit.

A már-már pusztulásra ítélt vár mégsem maradt magára, mert a nép tízezrei álltak talpra a török hódító ellen.

Az inkvizíciós tevékenységgel megbízott Kapisztrán János hosszas sürgetés után végre hajlandónak mutatkozott, hogy kereszteshadjáratot hirdessen a nép között. Toborzó tevékenységét azonban, melyet főleg a veszélytől távolabb eső vidékeken folytatott, csekély eredmény kísérte. Hunyadi sokkal többet várt a nép kezdeményezésétől és elszántságtól, s a végveszély láttán ő maga vette kezébe a toborzás ügyét. A fenyegetett országrészekben folytatta a sereg gyűjtését és felhívására, első-sorban a Délvidékről, tömegesen jelentkeztek a parasztlak, mert bíztak vezérükben és védeni akarták mindazt, amit számukra a haza jelentett. A felkelők között nem voltak ott az urak, hanem „csak a köznép a városokból és a falvakból”. Nem riasztotta vissza őket sem az ellenség félelmetes híre, sem a maguk szegényes előkészületeinek, felszerelésének, hiányos katonai tapasztalatainak tudata. A szegény nép lelkesültségét, buzgóságát, önfeláldozását, amellyel a haza védelmére sietett, nem hallgathatták el a kortársak sem: „...kevés fegyvert láthattál volna köztük, lovakat sem, legfeljebb az élelem szállítására...” Ki kardot vitt magával, ki pedig parittyát, egveseknek íjj jutott, másoknak csak vascáklya vagy durva fűtykös.

Ez a rosszul felszerelt és a kortársak által kezdetben nagyon lenézett, lecepeült paraszti had vidékemen és bizakodó lélekkel, kemény fegyelmettséggel és nagy harci elszántsággal indult célja felé, Nándorfehérvár alá.

A veszély híre bejárta Európát is, de nem voltak különben a magyar báróknál a külföldi urak sem. Ők is félték fegyvert adni a néptömegeknek, és az egyház sem szorgalmazta a segélyhadak küldését, pedig ahol meghirdették a kereszties hadjáratot, külföldön is nagy lelkesedéssel gyülekezett a városok és falvak egyszerű dolgozó népe. A feu-

dális nagyurak akadályozták útrakelésüket, de a német, lengyel, cseh és más nepek fiaiból álló csapatok elindultak tapasztalt vezerek és utasításközlők nélkül is, hogy csatlakozzanak a török ellen harcoló magyar néphez. Nem az ő hibájuk, hogy nagy részük elkéselt a harcra; de azok, akik még idejében értek a csata színhelyére, testvéri érzeimeik mellett bátorságuknak és elszántságuknak is számos tanúbizonyságát adták.

A szultán a Magyarország kapujának tartott Nándorfehérvárhoz érkezve, a szárazföld felől állította fel ostromló csapatait, s úgy ítélte, hogy hajóhada a folyókon kellően elzár a vártól minden összeköttetést. Hunyadi éber hadvezéri figyelmét nem kerülte el a hiba, melyet a török akkor követett el, midőn a Száva balpartját nem szállta meg csapataival. Az ostromlottakhoz csak a folyón keresztül juttathatott segítséget, és ezért a legkülönbözőbb dunai szállító eszközökből sebtében összeszedett hajóhadát, amelyre fegyveres felkelőket helyezett, Szalánkeméntől ráúsztatta a blokkoló ellenséges flottára. Több órás véres harc után a víziutat feletti ellenőrzés a magyar hajóhad kezébe jutott. A dunai harc eldöntésében jelentékeny részt vállaltak a Nándorfehérvárból kitörő szerb sajkások, akik negyven deregléjükkel hátba támadták az ellenséges hajókat.

Még nagyobb jelentősége volt azonban a Hunyadi vezette szárazföldi erők mozdulatainak, melyek — a Duna jobbpartján kísérve a flottillát — megakadályozták, hogy a török helyrehozza korábban elkövetett hibáját, és átkelve a Száván, oldalról fenyegetse a támadó hajókat.

A továbbiakban a keresztieseknek ez a hadmozdulata még komolyabb szerepet nyert. A felkelők a Duna—Száva torkolatánál ütöttek tábort, és így lehetőségük nyílt, hogy a török hajóktól megtisztított folyón keresztül bármikor segítséget vigyenek a szorongatott védőknek. Ezt a lehetőséget Hunyadi nyomban ki is használta és jelentékeny számú csapatokkal erősítette meg a vár közvetlen védelmét. A Száva balpartján elhelyezkedő magyar tábor pedig ugyanakkor állandó fenyegetést jelentett az ostromlóknak: az oldaltámadás vagy a bekerítés veszélyét.

A nagy győzelmet értékelve és az események későbbi menetének ismeretében kétségtelen az, hogy a győzelem legfontosabb feltételét biztosította ennek a hadmozdulatnak a végrehajtása. A világhódító szultán és hadvezéreinek tétlensége, midőn a Száva-balpart megszállásáról volt szó, sok véraldozattól kímélte meg a felment sereget. Hunyadi érdeme az, hogy felismerve az ellenség által elkövetett hibát és a folyótorkolati tábor *stratégiai* jelentőségét, habozás nélkül cselekedett, hogy biztosítsa csapatainak az ellenséggel szembeni legkedvezőbb helyzetet.

A népfelkelők az első sikerek után még lelkesebben követték Hunyadi utasításait, aki több ezer főből álló csapatot vitt a várba; egy részüket titokban, hogy a török ne legyen tisztában a védők számával. A többiek a táborban gyakorlatoztak, hogy hiányos katonai ismereteiket legalább részben pótolják.

A várt döntő rohamot a szultán július 21-én indította a vár ellen. A török hatalmas erőkkel tört a falakra és nagy veszteségek árán sikerült elfoglalnia a külső várat, sőt veszélyben forgott már a belső vár is, midőn Hunyadi a tartalékban hagyott keresztésekkel a belső várból ellentámadásra indult. A keresztések lelkesedése és küzdenivágyása határtalanul bizonyult, rohamuk elsöpörte az ostromlókat, akik elkésredett tusa után menekülésre kényszerültek. Egész éjszakai szakadatlan küzdelemben győztek Hunyadi népfelkelői és visszaűzték táborába a már diadalmármorban égő török sereget.

A török elvesztette a kegyetlen harcban gyalogságának színe-javát, s most, a vereség után nagy levertség uralkodott táborában. A védők örömmujongása pedig a túlerejű ellenség felett aratott győzelem nyomán határtalan volt. Büszkeség töltötte el a felkelőket és sikerük nagy önbizalmat köcsönzött nekik, mert valóban csak az ő kitarásuk, majd elsöpítő rohamuk őrizte meg a várat. Most már nem vegyült bátor tekintetükbe aggodalom, midőn a rombolt falakról a roppant szultáni táborra tekintettek.

Hunyadi mégis visszatartotta féktelen harcvágytól tüzelt katonáit, mert tudta, hogy a szultán seregének ereje még mindig nagyon nagy, és félt, hogy egy meggondolatlan támadás a hajnalra kivívott sikert halomra döntheti. A július 22-i események, a nagy diadal tehát nem az ő kezdeményezésének érdeme.

Július 22-én egyre merészebben néztek farkasszemet a győztes felkelők a megvert ostromlókkal. Lelkesítette őket a diadal tudata, és már a déli órákban, Hunyadi utasításai ellenére, sokan kiszöktek a várból, hogy megütközzenek az ellenséges előőrsökkel. Egyre többen csatlakoztak hozzájuk, megfutamítottak néhány török gyalogos és lovas csapatot, melyek vissza akarták őket űzni. A szávabalparti tábor katonáit is lelkesítette a győzelem, ők sem akartak tovább tétlenek maradni: nem akartak kimaradni a diadalból, Kapisztrán tiltakozását, aki vissza akarta őket tartani figyelembe sem véve, átkeltek a Száván és oldalba támadták a törököket. A délutáni órákban már teljes erejével tombolt a harc a Nándorfehérvár alatti mezőkön és dombokon.

Meguk az események igazolták a balparti tábor elfoglalásának nagy jelentőségét. A Száván keresztül intézett oldalozó támadás teljesen megbontotta az ellenség harcrendjét, zavart és futást idézett elő. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ez a támadás volt a végső győzelem döntő biztosítéka és a népfelkelőket dicséret illeti azért, hogy ezt a hadmozdulatot parancs nélkül is végrehajtották.

A török csapatok visszaszorultak, a diadalittas keresztések már az ázsiai csapatok táborába is benyomultak, mikor a szultán összeszedte nagy veszteségektől megóvott lovasságát; veszélyeztetett csapatai segítségére sietett, és hátbatámadva az üldözőket, elvágta visszavonulásuk útját. Hunyadi gyakorlott szeme felismerte a kedvező pillanatot. Eddig

növekvő aggodalommal figyelte harcosait, most gyorsan segítségükre ment. A várbeli katonasággal megrohanta a török ágyúállásokat, melyeket a szultán fedezetlenül hagyott, és az elfoglalt ágyúkat a török ellen fordítva, tüzet zúdított rá, majd a megzavarodott lovasság ellen rohamra indult és megfutamtította a két tűz közé szorult szultánt és csapatait.

A nándorfehérvári csata másik döntő mozzanata — az oldalozó támadás mellett — a török ágyúállások elfoglalása volt. Hunyadi ezzel teljesen megzavarta az ellenséget, mely súlyos anyagi és embervesztéseget szenvedett. Mohammed, aki a sikertelen roham után még nem kívánta félbehagyni az ostromot, most már — útegei elvesztésével — lemondhatott a vár elfoglalásáról.

A török egészen európai serege táboráig hátrált. Itt a szultán rendezte csapatait és támadásra indult ágyúállásai visszafoglalására, de kísérlete sikertelen maradt. Még kétszer újította meg rohamát és az öldöklésnek csak a leszálló éj vetett véget. Hunyadi még mindig nem tudta felmérni győzelme teljes értékét, úgy hitte, hogy a török erejét véglegesen még nem törte meg. Kimerült csapataival nem ment tovább küzdeni, s félt azokat éjszakára váron kívül hagyni. Tönkretette tehát az elfoglalt ágyúparkot; s lerontva az ostromárkokat és sáncokat, visszavonult a várba.

Másnap reggel már csak az elhagyott török tábort szemlélhették a védők, mert az ellenség éjszaka, titokban elmenekült.

A diadal teljes volt; „Hunyadi az egész török hadsereg fölött győzelmeinek legfényesebbikét vívja ki“ — írja Marx a nándorfehérvári csatáról. Óriási zsákmány jutott a győztesek kezére és a dicsőség híre szárnyra kelve, gyorsan terjedt nemcsak Magyarországon, hanem Európában is. Mindenütt örömjongás fogadta ezt a hírt. hiszen Hunyadi nemcsak Magyarországot, hanem egész Európát, a haladó kultúrát mentette meg a barbár pusztítástól. Ilyen vereség már félszázada nem érte a török birodalmat! Hadseregének java elveszett, gyalogságának zöme pusztult el a sikertelen ostromban. A sereg maradványai demoralizálódtak és a birodalom hosszabb ideig képtelenek bizonyult hasonló hadsereg kiállítására. A hódító szultánt „paraszi kéz verte le“ — írja a krónikás Turóczy — járatosabb a kapa, mint a fegyver forgatásában; s ki sok kürt, harci dob hangja mellett, nagy vígsággal jött, éj csendjében, rútul futamodott meg“.

Mi hozta meg a nagy diadalt?

Mindenekelőtt a magyar nép lelkes harcát és a segítségére siető más népek fiainak önfeláldozását illeti dicséret, mert nem riadtak vissza semmi veszélytől és hősök módjára tartottak ki az ellenséges túlerővel szemben. Ha összegezzük a harcok legfontosabb hadművészeti tanulságait, elsősorban a dicsőséges dunai harcot és a szávabálpárti tábor elfoglalását, mint a győzelem legfontosabb hadászati feltételét, kell

kiemelnünk. Fontos szerepet játszott a győzelem kivívásában a védők kemény ellenállása az ostrom alatt, mellyel nagy vérvesztést okoztak a török csapataiban. A már amúgyis megtizedelt ellenséget a túlpartról kiinduló oldaltámadás, összekapcsolva a várból kirontók arctámadásával, teljesen összezavarta és kivetette állásaiból. Rendkívüli jelentősége volt továbbá a fedezetlenül hagyott török ütegek elfoglalásának és megtartásának is. E tényezők összessége szerezte meg a török feletti győzelmet, s ha ezek közül csak egy is elmarad, nem születetett volna ekkora siker. Mindez pedig csak úgy volt lehetséges, hogy Hunyadi a kiképzetlen és hiányos fegyverzetű felkelők harcmódját sikeresen hangolta össze saját begyakorlott, magas harcértékű csapatainak működésével. Ez Hunyadi hadművészetének legzseniálisabb vonása, amely nemcsak a nándorfehérvári csatában nyilvánult meg, hanem egész élete hadvezéri művészetében is.